

Dr. Dolunay ÇÖREK AKYILDIZ

**GIDA HAKKI, GIDA EGEMENLİĞİ VE
AGROEKOLOJİK HUKUK**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
KISALTMALAR.....	XIX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KÜRESEL TARIM-GIDA SİSTEMİ'NİN HUKUKİ POLİTİK ANALİZİ VE ELEŞTİRİSİ

I. TARIM-GIDA, TOPLUM VE HUKUK	10
A. Tarım-Gıdanın Toplumsal Dinamikleri.....	12
1. Beslenme Kültürleri.....	13
2. Gıda Hukuku'nun Ortaya Çıkışındaki Toplumsal Etmenler ve İlk Düzenlemeler	21
3. Değişen Toplumsal Yapı ve Çağdaş Beslenme	24
B. Tarım-Gıdanın Metalaşma Serüveni	32
1. Meta Olarak Tohum ve Gıda	32
a. Meta Olarak Gıda ve Meta Fetişizmi.....	32
b. Yabancılaşma ve Gastro-Anomi	35
2. İlkel Birikim, Tarım Sorunu ve Mülksüzleş(tir)me.....	38
a. Çitlemeler ve İlkel Birikimin Oluşumu.....	39
b. Tarım Sorunu Tartışmaları: Köylülük ve Mülksüzleş(tir)me	45
C. Tohum ve Gıdanın Müşterek Olarak Temellendirilmesi	49
1. Müşterek Kavramı.....	51
a. Tanım.....	51
b. Müştereklerin Hukuken Tanınması Sorunu	54

2. Müşterek Olarak Tohum ve Gıda.....	61
a. Doğal ve Kültürel Kaynak Olarak Tohum ve Gıda.....	62
b. Gıda Toplulukları ve Müşterekleştirme Uygulamaları.....	64
II. KÜRESEL TARIM GIDA SİSTEMİ: TARIM-GIDA REJİMLERİ.....	67
A. Tarım-Gıda Rejimi Paradigması.....	68
1. Tarım - Gıda Rejimi Analizi	68
2. Tarım- Gıda Rejimlerinin Tarihsel Dönemleri.....	70
B. Neoliberalizm Öncesi Tarım-Gıda Rejimleri	72
1. Ulusal Kapitalist Gıda Rejimi	72
2. İngiltere Merkezli Emperyal Gıda Rejimi	74
a. Hububat Yasaları.....	75
b. Dünyanın Atölyesi'nde Şeker ve Kölelik	79
3. ABD Merkezli Emperyal Gıda Rejimi	82
a. 480 No'lu Kamu Yasası ve Sonuçları	82
b. Yeşil Devrim	86
C. Neoliberal Tarım-Gıda Rejimi.....	91
1. Neoliberal Tarım-Gıda Sistemi'nin Temelleri	92
a. Neoliberalizm ve Neoliberal Küreselleşme	93
b. Yeşil Devrimden Tarımsal Biyoteknoloji Devrimine	95
c. GATT, Uruguay Turu ve Tarım Anlaşması'nın Rolü	98
2. Gıda ve Sürdürülebilirlik Sorunsalı	102
a. Gıda Güvencesi.....	103
b. Gıda Güvenliği.....	106
c. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma.....	108
d. Sürdürülebilir Gıda Sistemi Kavramı ve Gıda Sistemlerinin Dönüşümü.....	111
3. Neoliberal Gıda Güvencesi ve Sürdürülebilirlik Anlayışı	114
a. Gıda Yardımı Mekanizması: Bir Örnek Olarak Gıda Bankaları	116
b. Yeşil Ekonomi ve Karbon Emisyon Ticareti.....	119
c. Yeşil Aklama Stratejisi.....	122

III. KÜRESEL TARIM-GIDA SİSTEMİ'NİN NEOLİBERAL HUKUKİ YAPISI.....	124
A. İnsan Haklarına Karşı Küresel Tarım-Gıda Sistemi Yönetimi.....	126
1. Çok Taraflılık ve Hukukun Üstünlüğü.....	128
2. Çok Paydaşlılık ve Birleşmiş Milletler Gıda Sistemleri Zirvesi (UNFSS).....	131
B. Küresel Tarım-Gıda Hukuku Kavramı.....	135
C. Aktörler ve Hukuki Düzenlemeler.....	138
1. Dünya Ticaret Örgütü.....	138
a. Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması.....	139
b. Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemlerinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma	144
c. Ticaretle Teknik Engellere İlişkin Anlaşma	148
2. Birleşmiş Milletler Uzman ve Diğer Kuruluşları.....	151
a. Gıda ve Tarım Örgütü - Dünya Sağlık Örgütü	152
b. Codex Alimentarius Komisyonu ve Gıda Kodeksi	156
c. Dünya Gıda Güvencesi Komitesi.....	160
d. Dünya Gıda Programı	162
3. Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü.....	164
4. Avrupa Birliği	166
a. Gıda Güvenliği Paradigması.....	168
i. Yeşil ve Beyaz Doküman	169
ii. Gıda Güvenliği'ne İlişkin Genel Tüzük ve Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi	170
b. Gıda Güvenliği'nden Sürdürülebilirlik Paradigmasına Geçiş	174
i. Yeşil Mutabakat.....	175
ii. Yeni Ortak Tarım Politikası	177
iii. Çiftçi Protestoları: AB-MERCOSUR Ticaret Anlaşması.....	180
iv. Sürdürülebilir Gıda Sistemleri İçin Yasal Çerçeve Önerisi.....	184

5. Devletler ve Çok Uluslu Tarım-Gıda Şirketleri.....	188
a. Devletlerin Şirket Gücünü Pekiştiren Hukuki Mekanizmaları	189
i. Yatırım Anlaşmaları.....	189
ii. Sözleşmeli Tarım	193
b. Çok Uluslu Tarım-Gıda Şirketleri'nin Değişen Kontrolü	195
i. Dördüncü Kuşak Tarım-Gıda Şirketleri'nin Yapısı....	196
ii. Tarımsal Biyoteknoloji Devrimi'nden Akıllı Tarım Devrimi'ne	201
iii. Tarım - Gıda Şirketlerinin Biyoteknolojik ve Dijital Kontrolü	204

İKİNCİ BÖLÜM

GIDA HAKKI TEMELLİ AGROEKOLOJİK HUKUK VE TARIM-GIDA SİSTEMİ

I. GIDA HAKKI.....	211
A. Gıda Hakkının Felsefi Çerçevesi	211
1. Gıda Hakkı'nın Tarihsel ve Felsefi Arka Planı	212
2. Gıda Adaleti ve İlişkili Kavramlar	223
3. Gıda Adaleti Tartışmaları Bağlamında Gıda Hakkı.....	226
a. Faydacı Teori Açısından Gıda Hakkı ve Adaleti.....	227
i. Klasik Faydacılık ve Kural Faydacılığı	227
ii. Singer'in Tercih Faydacılığı	232
b. Deontolojik Teori Açısından Gıda Hakkı ve Adaleti	235
i. Kant'ın Kategorik Emperatifi'nden Çıkan Sonuçlar .	236
ii. Telfer'in Üç Tür Ödev Anlayışı.....	241
c. Sosyal Sözleşme Teorisi	245
B. Gıda Hakkının Hukuki Çerçevesi	252
1. Gıda Hakkı'nın Kapsamı.....	252
a. Uluslararası Belgelerde Gıda Hakkı'nın Tanımı	252

b. Normatif Unsurlar.....	257
i. Bulunabilirlik.....	258
ii. Erişilebilirlik.....	259
iii. Yeterlilik.....	260
iv. Sürdürülebilirlik	261
2. Yükümlülük Taşıyanlar ve Hesap Verebilirlikten Sorumlu Aktörler	262
a. Devletler.....	263
i. Aşamalı ve İvedi Yükümlülükler	264
ii. Sınır İçinde ve Ötesinde Saygı Duyma Yükümlülüğü.....	267
iii. Sınır İçinde ve Ötesinde Koruma Yükümlülüğü	271
iv. Sınır İçinde Yerine Getirme ve Sınır Ötesinde Destek Yükümlülüğü	273
b. Devlet Dışı Aktörler.....	274
i. Uluslararası Kuruluşlar.....	275
ii. Çok Uluslu Şirketler ve Diğer Özel İşletmeler	277
iii. Sivil Toplum Örgütleri	280
iv. Tarım-Gıda Yurttaşı Olarak Bireyler	283
II. AGROEKOLOJİ VE GIDA EGEMENLİĞİ HAREKETİ.....	285
A. Agroekolojinin Bir Bilim, Uygulama ve Toplumsal Hareket olarak Ortaya Çıkışı	285
1. Bilim ve Uygulama Boyutu	286
a. Alternatif Bir Paradigma Olarak Agroekoloji.....	286
b. Agroekosistem Modeli'nden Agroekolojik Tarım-Gıda Sistemi'ne	289
2. Sosyo-Politik Boyut	293
B. Agroekolojinin Toplumsal Hareket Kolu Olarak Gıda Egemenliği	298
1. Topraksız Kır İşçilerinden Gıda Egemenliğine	298
2. Gıda Egemenliği Hareketi'nin Agroekolojik İlkeleri.....	304
a. 2007 Nyéléni Forumu'nda Belirlenen İlkeler	305

b. 2015 Nyéléni Uluslararası Agroekoloji Forumu'nda Belirlenen İlkeler	306
c. 2025 Sri Lanka Kandy Bildirgesi'nde Belirlenen İlkeler .	308
C. Agroekoloji İlkelerinin Kapsamı ve Uygulama Örnekleri	311
1. Gıda ve Tarım Örgütü ile Yüksek Düzeyli Uzmanlar Paneli Tarafından Belirlenen İlkeler	312
2. Özgürleştirici İlkeler ve Uygulamalar	314
a. Felsefi İlkeler	315
i. Antroposentrizm'e Karşı İyi Yaşam İlkesi	315
ii. Latin Amerika Etnografik Çalışma Örneği	318
b. Metodolojik - Toplumsal Örgütlenme İlkeleri	321
i. Çiftçiden Çiftçiye Yöntemi	321
ii. Küba Küçük Çiftçiler Ulusal Birliği Örneği	324
c. Politik-Ekonomik İlkeler	326
i. İşgücünün Değişimi: Agroekolojik Bölgesel Pazarlar	327
ii. Katılımcı Garanti Sistemleri: Hindistan Örneği	331
III. GIDA HAKKI TEMELLİ AGROEKOLOJİK HUKUKİ DÖNÜŞÜM	333
A. Agroekolojik Hukuk Yaklaşımı	334
1. Hukuki Çoğulculuk ve Hukuklar-Arasılık	338
2. Küresel Hukuki Çoğulculuk Açısından Agroekolojik Hukuk	345
B. Agroekolojik Hukuk Kapsamında Gıda Hakkı ve Tanınan Yeni Haklar	350
1. UNDROP'tan Önce: Toplumsal Hareketten Hak Söylemine Geçiş	350
a. Köylülerin Hukuk Yapıcılar Olarak Konumlanması	351
b. Gıda Hakkı'na Karşı Gıda Egemenliği Hakkı: Eleştiri ve İtirazlar	354
c. Gıda Egemenliği Hakkı'nın Niteliği ve Unsurları Üzerine Tartışma	358
2. UNDROP ve Agroekoloji: Köylülerin ve Kırsalda Çalışan Diğer Kişilerin Haklarının Tanınması	364

a. Köylü Kadın ve Kırsalda Çalışan Diğer Kadınların Hakları	367
b. Gıda Hakkı ve Gıda Egemenliği Hakkı	370
c. Müşterekler Bağlamında Üretim Araçlarına Sahip Olma ve Toprak Hakkı	374
d. Tohum ve Biyolojik Çeşitlilik Hakkı	378
3. UNDROP'tan Sonra: Agroekolojik Hukuk.....	381
a. Birleşmiş Milletler Özel Prosedürü ve Anlaşma Organlarının Belgeleri	381
i. UNDROP Çalışma Grubu Raporları.....	382
ii. UNDROP'taki Haklara ve Agroekolojiye Değinen Genel Yorum ve Genel Tavsiyeler	386
b. UNDROP'un Uluslararası, Bölgesel ve Ulusal Düzeylerde Uygulanması.....	389
i. Ulusal Anayasa, Yasa Değişiklikleri ve Diğer Bölgesel Düzenlemeler.....	390
ii. Bölgesel ve Ulusal Mahkeme Kararları	399
C. Gıda Hakkı Temelli Agroekolojik Hukuki Dönüşüm.....	405
1. Gıda Hakkının Yeniden Formüle Edilmesi Önerisi	405
2. Agroekoloji Üzerine Yeni Bir Küresel Antlaşma Fikri.....	411
SONUÇ	419
KAYNAKÇA.....	427